השוביניסט הגדול ביותר

„אבל אתה השוביניסט הכי גדול מכולם!" הטיח בפני אורח אירופי לא־יהודי בלהט הוויכוח.

דיברנו על המתרחש. הייתי במצב־רוח מדוכא. ועמדתי על התופעה המוזרה — והמחרידה — שרבים מסימלי השואה חוזרים עתה אלינו, במהופך.

מדינאי ישראל משתמשים בסיסמה המפורסמת ביותר של אדולף היטלר: „סדר חדש" בלבנון. לא רק עיתונאים זרים מדברים על „הפיתרון הסופי" של הבעייה הפלסטינית, שישראל מבצעת אותו בלבנון — גם גאולה כהן השתמשה במושג הזה. הטלוויזיה הצרפתית הראתה את

חיינה

אנשי־הביטחון הישראליים, שאבותיהם נושאים על זרועותיהם את מיספרי הקעקע הכחולים, כשהם מסמנים בצבע את זרועותיהם של גברים פלסטיניים, החשודים בהשתייכות לאירגוני אש"ף. בדיווחי־טלוויזיה אחרים הופיעו הפלסטינים, כשהם נושאים על גבם סימון בצבע שחור — שהזכיר אוטומטית לכל אדם באירופה את הטלאי הצהוב. וכן הלאה.

„אבל מה אתה רוצה?" שאל ידידי האירופי, „הרי זה טבעי לגמרי! הטראגי־מה של השואה מוצאת לה עתה אצל היהודים פורקן בדרך זו. כל אדם וכל עם יכול רק לפעול על פי הנסיון של עצמו. ילד שהוריו הירבו להכותו בילדותו, הופך בהתבגרו לגבר אלים. זהו אל"ף־בי"ת של פסיכולוגיה."

„אולי זה טבעי," אמרתי. „אבל זה נורא."

„נורא לא־נורא — זה טיבעי. זו דרכו של עולם. כל עם אחר היה מתנהג בצורה אכזרית דומה. והיהודים שעברו את השואה — על אחת כמה וכמה."

„אבל אנחנו לא כמו כל עם אחר!" קראתי, כימעט בייאוש. „אנחנו עם מייוחד!"

ואז הטיח בי ידידי את אותה האשמה — שאני שוביניסט מוחלט. לתבוע מן היהודים להיות שונים, להיות יותר טובים — הרי זה שוביניזם גרוע מכל.

נזכרתי בשיר של הייגריך היינה. ד"ר יוחנן באדר סיפר לי שפעם נשאל זאב ז'בוטינסקי להשקפת־עולמו. המנהיג הרוויזיוניסטי השיב: „קרא את שירו של היינה, „אל אדום" (כלומר: פנייה אל בני־אדום, כשהכוונה היא אל הגויים ביכלל). כאשר כתבתי את הכתבה על איש־השנה מנחם בגין, בתום תשל"ז, סיכמתי את השקפת־עולמו של בגין באותו שיר, שתירגמתיו לצורך זה מגרמנית. הוא כתוב בצורה של פנייה של היהודי אל הגוי:

לעיתים אותך תוקפת
שוברות כזו של לץ,
אז את ציפורני ידיך
בגופי אתה נועץ.

אך סוף־סוף תקום בינינו
ידידות־אמת. הנה
גם אני כבר משתגע
בקרוב לך אדמה.

מסופקני אם היינריך היינה יכול היה להעלות על דעתו, גם בהזיותיו הפרועות ביותר, יהודי כמו אריאל שרון.

אך הוא היה נביא. החלום התגשם עתה במלואו. הגענו.

צלם אנוש בקרב

אחדים מבין שוחרי־השלום, שרוחם נסערה מן המתרחש בלבנון, פירסמו הודעות שעלול היה להשתמע מהן כאילו מבצעים חיילי־צה"ל בלבנון פישעי־מילחמה, וכי טוהר־הנשק נפגע ונעלם.

איני מאמין כי בעלי־ההדעות התכוונו לכך. בסערת רגשותיהם השתמשו במילים מוטעות, כדאי להעמיד את הדברים על דיוקם. למען האמת, וגם כדי למנוע את כרייתה של תהום מלאכותית בין מחנה־השלום והחיילים.

הצבא הלוחם בצפון הוא בבואה של העם כולו. זהו צבא גדול, המורכב ממשרתי־חובה ומאנשי־מילואים מגוייסים. מצויים בו בעלי כל הדיעות — החל בגיבור־הבופור רב־סרן גוני הרניק ז"ל, מותיקי מחנה־השלום (ומראשוני תנועת העולם הזה — כוח חדש) וכלה באיש ישיבת־ההסדר מגוש־עציון, שהלווייתו שודרה בטלוויזיה.

לוחמי הצפון אינם קלגסיו של אריאל שרון, אלא העם כולו, אחינו ובניו.

[illegible] איש מהם אינו אשם בפתיחת המילחמה הזאת. הם [illegible] לתיפך, בצאתם לקרב נאמר להם שהם עומדים [illegible] קילומטרים, כדי למנוע ירי של [illegible] ראש־הממשלה [illegible] לבצע, נדמה [illegible] ההולכים למות. [illegible] שניספו במערכה, [illegible] בבירות, או למען [illegible] זכויות־האדם, נדמה לי [illegible]: לדעת בשביל מה הוא [illegible] שהמילחמה הזאת כולה היא פשע,

או — גרוע יותר — איוולת. אך אין הדבר נוגע לטוהר נשקם של החיילים. אלה יצאו למלא פקודות, ולא היתה להם ברירה אלא למלא פקודות חוקיות. (עד כה לא קיבלו אנשי־המצפן, אנשי־הרוח והמנהיגים המדיניים של „מחנה־השלום" את העיקרון שעל אזרחים לסרב לשרת בצבא, בהיקראם למילחמה כזאת. רעיון כזה אינו יכול להידון אלא תוך התלבטות מוסרית עמוקה, כי יש לו השלכות מרחיקות־לכת על עצם מהות המדינה והחברה הישראלית. אל לו לאיש לטפל בכך בקלות־דעת.)

במילחמה זו נגרם הרס נורא, והיה קטל רב של אזרחים, לבנונים ופלסטינים. לא החיילים אשמים בכך. אשם בכך מי שהחליט לתקוף ערים כמו צור, רשידיה, צידון, דאמור ובוירות. אי־אפשר לכבוש עיר כזאת, שבה התבצרו לוחמים, מבלי להרוס בתים בסיטונות מן הים והאוויר, בתותחים ובטנקים. האלטרנטיבה היחידה היא הרג המוני של חיילי צה"ל עצמם, לאלפיהם.

האשמה להרישת רחובות ושכונות שלמות ניבצת על מישהו. אך מישהו זה אינו החייל בשדה, שחירף את נפשו בתנאים קשים ביותר. מישהו זה הוא מי שהחליט — שר־הביטחון וגרורוי, האזרחיים והצבאיים.

טוהר נישקו של החייל נוגע להתנהגותו של החייל עצמו ושל יחידתו. כאן יש כללים ברורים לגמרי: אסור להרוג לוחם שנכנע, אסור לפגוע בלא־לוחמים, אסור לירות באנשים לא־חמושים, אסור לבזוז ביזה.

עד כה הייתי פעמיים בזירת־הלחימה — ביום הרביעי של הקרב והשבוע. התרשמתי שאין שום ביזה — ומבחינה זו היתה רמת הצבא הפעם הרבה מעל לרמתו כאשר שירתתי במילחמת־העצמאות. לא נראה לי שנפגעו בניירים על־ידי החיילים מחוץ לתחום הקרב. עד כמה שיכולתי לשפוט ממראה־עיניים בסיורים חטופים, נדמה לי שטוהר־הנשק נשמר באופן כללי על־ידי החיילים.

(אני צריך כאן לרשום שתי הסתייגויות: איני יודע איך התייחסו החיילים ללוחמים פלסטיניים שנכנעו.

הריגת לוחם שנכנע, סדיר או בלתי־סדיר, חייל או „מחבל", היא פשע־מילחמה, ועל פי חוקי ישראל חייב חייל לסרב למלא פקודה כזאת, שאם לא כן הוא מבצע פשע. שנית: הייתי רוצה לדעת מהו הטיפול בלוחמים הפלסטינים שנשבו, ואשר ממשלת־ישראל מסרבת להעניק להם מעמד של שבויי־מילחמה, עם כל הערובות וסידורי־הפיקוח הכרוכים בכך.)

נדמה לי שאין כל מקום להטיח בפני חיילי מילחמה זו האשמה קולקטיבית של אי־שמירה על טוהר־הנשק, גם אם יתגלו ברבות הימים מיקרים חריגים. נדמה לי שכבר ניתן לאמר כי החייל הקרבי הישראלי שמר על צלם אנוש במילחמה נוראה זו, בתנאים הקשים ביותר, כשהוא כפוף למנהיגות מדינית בלתי־מוסרית בעליל.

על כך, תודה.

סרט לימודי

ביירות, 1975.

מילחמת־האזרחים, לפני כניסתם של הסורים למדינה. אנשים חמושים מתרוצצים בשטח, ביום ובלילה, הזרגים ללא־אבחנה. הצופה, המסתכל בסרט בחשיכה, אינו יודע מי הורג את מי. נוצרים? מוסלמים? פלסטינים? סונים? מארונים? קאתולים? שיעים? דרוזים? סוציאליסטים? שמרנים? פאשיסטים? פיאודלים?

אחדים עונדים צלבים. אחרים חובשים כפיות. יש מדי חאקי, יש מדים מנומרים. אלה הם הסימנים היחידים, לידעי־דבר.

יותר מ־40 אירגונים מזויינים מכל הסוגים התרוצצו אז בביירות, והרגו זה בזה, ובעיקר אזרחים חפים־מפשע.

הסרט במעגל ההונאה של פולקר שלינדורף הגרמנית מראה את המצב במלוא זוועתו הבלתי־נתפסת. אין זו מילחמת־אזרחים. זוהי חברה אנושית בהתפרקותה.

מניבכי הזיכרון עולה פסוק מתוך הברית החדשה, דבריו של ישוע על פי הבשורה של מתי: „וישוע ידע את מחשבותיהם, ואמר להם: כל ממלכה המפולגת נגד עצמה תיחרב, וכל עיר ובית המפולגים נגד עצמם לא יעמודו."

לא היתה זאת סתם מילחמת נוצרים במוסלמים, או להיפך. תריסר סיעות נוצריות שחטו זו את זו בחזוה — כמיל שמעון נגד סולייימאן פראנג'יה, שניהם נגד מישפחת ג'מייל. סונים לחמו בשיעים, מוסלמים שמרניים נגד מוסלמים שמאלניים. פלסטינים שוחרי־עיראק הרגו בפלסטינים שוחרי־סוריה, והסוכנים הלובניים לחמו בכולם. כולם הרגו, פוצצו, אנסו, בזזו, שרפו.

הצופה אינו יודע מיהו מי, ומדוע, ולשם מה, ואין זה גם חשוב. הזוועה היא כללית. הפלאנגות, המתוארות בסרט כחבורה של רוצחים חסרי־מעצורים, פרשטים על מחנה פלסטיני ועורכים בו טבח. הבתים עולים באש, גוויותיהם של גברים, נשים וילדים פזורות בשטח. למחרת בלילה פושטים פלסטינים על דאמור, עורכים בה טבח חזמה, כנקמה. קצין פלסטיני צעיר, משכיל ואדיב, מסביר מדוע זה דרוש. מסקד נוצרי עדין, המנגנן מוסיקה בין טבח לטבח, מסביר בגרמנית מדוע צריכים להרוג את כל הפלסטינים, ובכלל זה גם הנשים והילדים. בווילה יפהפיה, במרומי הרי לבנון, מסביר בשיר ג'מייל, בפילוסופיה רצחנית מעודנת, מדוע צריכים הנוצרים להרוג כדי לשמור על ערכי התרבות והמורשת.

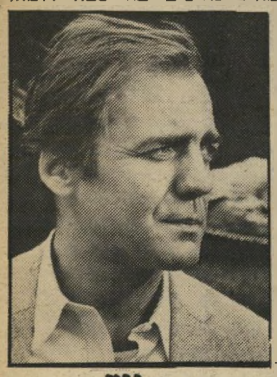

גנץ

עלילת הסרט אינה חשובה, והיא די מטופשת. כתב גרמני (ברונו גלץ) נוטש את אשתו וילדיו, יוצא לסקר את המילחמה, מתעסק עם אשה גרמנית בביירות, הרוצה לאמץ יתום כלשהו, קורבן של זוועה זו או אחרת. רגשותיו נסערים, הוא הופך אוהד הפלסטינים, ובסוף הוא מסרב לכתוב את הכתבה שבאה לספק לקוראים הגרמניים את המזון שהם מבקשים — תמונות־זוועה של גוויות מרוטשות מכל הסוגים והמינים. (יש בזה מידה רבה של צביעות, שהרי הסרט כולו מספק לצופה הגרמני את הסחורה הזאת עצמה, ובשפע.)

אך לצופה הישראלי יהיה זה סרט־לימודי ממש. הוא ילמד כי ששטות היתה בפי אריאל שרון, כשהעמיד פנים כאילו הסורים המיטו את האסון הזה על לבנון. ההיפך הוא הנכון: הסורים נקראו אל תוך לבנון, ב־1976, לפי הזמנת הפלאנגות דווקא, כדי להצילן מידי המוסלמים, שידם היתה על העליונה. הסורים נכנסו ללבנון בהסכמת ארצות־הברית וממשלת־ישראל, ניסו תחילה להשמיד את כוחות אש"ף (כפי שצה"ל מנסה עתה), ובסך־הכל קיימו בלבנון, בשש השנים האחרונות, מידה של ריסון וכפייה, שהורידה בהרבה את ממדי הטבח ההדדי.

הטבח עצמו היה מתוצרת־בית: תוצאה ישירה של התהליכים בקרב החברה הלבנונית. לא הסורים גרמו לו, וגם לא הפלסטינים, שנספגו אל תוך המילחמה בעל־כורחם, אחרי שיאסר ערפאת ניסה במשך שבועות לתווך בין הצדדים. הוא ידע את הסכנה הצפונה בה לגבי העניין הפלסטיני.

לישראלים יש בכך לקח כפול. ראשית: אוי לו לעם „המפולג נגד עצמו". חישוקיו המאחדים מתפרקים, עד כי חילוקי־הדיעות הופכים לטבח הדדי. מה שקרה בלבנון צריך לשמש אזהרה חמורה לכולנו: לשמור על סובלנות הדדית המאפשרת לכל הדיעות, בלי יוצאת מן הכלל, להתבטא באופן חופשי, בוויכוח חופשי, תוך שמירה על המיסגרת הלאומית המאחדת.

הראשון המרים יד כדי להכות אדם בעל דיעה מתנגדת, הראשון הקורא לזולתו „בוגד", צועד את הצעד הראשון בדרך המובילה לטבח של ביירות.

ושנית: לבנון היא מדינה מסובכת לאין שיעור יותר מכפי שנדמה לרבים וטובים (וגם לרבים ורעים). מוטב שיצפו בסרט זה, לפני שישקעו בבוץ הזה של דם ודמעות.

לשלום, שלום

סיפרתי כאן על שלום גלילי, הצב מלבנון, שהובא לי הביתה כשבוי־מילחמה.

במשך יותר משבוע חי אצלנו, אך לא עימנו. לא נוצרה שום תיקשורת. הוא כרסם את מעט העגבניות ששמנו לו, אך לא את עלי־החסה. במשך רוב הזמן התחבא. דיחתנו אינה גדולה, אך שלום התגלה כבעל כישרון נדיר במציאת מיסתור. הוא פשוט נעלם כלא היה, עד שלפתע נראה נוחל במהירות במרכז החדר, כדי להשתזף בפינה שטופת־שמש.

בהעדר קומוניקציה, לא יכולנו לדעת אם הוא מאושר או אומלל, אם טוב לו אצלנו או לאו, אם הוא מתגעגע הביתה או היה רוצה להיות לישראלי.

לא היתה ברירה. החלטנו שחובתנו האנושית והאקוולוגית היא להחזירו למקום שממנו בא.

השבוע לקחתי את שלום צפונה. הוא עבר את מחסומי צה"ל בשלום. כמה קילומטרים מצפון לגבול, בשדה של ירקות, הנחתי אותו על הקרקע, ליד שארית של עגבניה שהבאתי מן הבית. ניפנפתי לו לשלום ועזבתיו. זה היה רגע די עצוב.